

ЧЛАВЕЧАЯ сіла па-наенца ў барацьбе, у пераадоленні цяжкасцей і пераходзіць у аслабленні і слабасці. Нічога добрага не чакае таго, хто ўзяўся ад барацьбы і пры чарговай небяспецы хавае, нібы той страус, галаву. А яшчэ горш, калі чалавек у цяжкую хвіліну нават і ратунку не шукае, бо не верыць ні ў свае ўласныя сілы, ні ў дапамогу іншых людзей. Гэта — капітуляцыя, пачатак канца, ганебная здрада самай існасці чалавека. Недаларма ж прыдумана разумнымі людзьмі алегарычная прычка пра дравоў мышлі, што неаромак трымаў ў збан са сматанай. Адна з іх захлынула, бо надыйла ланка ўгору і чакала непазбегнай смерці. Другая, шукаючы ратунку, грэбася ножкамі, пакуль сматана не пераварылася ў масла. З гэтым прыйшо і збавенне.

Нешта падобнае адбываецца і з Аляксандрам Левашовым, героем рамана М. Герцька «Адапсін назавуць» (Неман, 1965 г. — 6 за 1969 г.). Вялікая бядра нарадзіла ў ім вялікую энергію, упартасць, імкненне падняцца нават над самім сабою і сваімі слабасцямі. Письменник існасць абмянуў спакусу паўтарыць Б. Паліякова і даць нам ішчэ адна верыянт «Аповесці пра сапраўднага чалавека». Мярнуць самі: Аляксандр Левашоў — таксама інвалід. У яго ледзь не на самыя локці ампутаваны рукі, няма левай нагі. Нават гузікі запілілі — і гэты і той праблема. Усё, што раней было лёгка і даступна, цяпер ператрабуе пакульвалы намаганні, басюкшых трынавока, бяспрычын спрычак з самім сабою: ці варта так высільвацца, ці не лепш, каб тое, што не давяршылі асконі варажэй мін, дарабіла вярочная пята? Марсьвеву, стамаму чалавеку, франтавіку, які прайшоў на вайне вялікую школу мужнасці, было значна лягчэй, чым трынавокаму Сашу Левашоў з яго дзіўнымі ўзлеўнямі аб жыцці і сваім месцы ў ім. Ды не толькі ў гэтым адчувае істотную розніцу. У Сашу Левашова ўсё свабодна — і характар, і звычкі, і падыход да іншых людзей, і мера патрабаванняў да сябе.

Пятнаццаць гадоў спатрабіла герою рамана, каб вырашыць для сябе праблему асабістага пшасця і паверыць у яго. Ён меў падставы дэспікаваць, каб здаваць сабе пытанне, на якое няма і ніколі не будзе гатогага адказу: «Ці ўсе мы ведаем аб сваім пшасці і сваім горы?» Той, хто скажа, што яму загадзя ўсё вядома, відаць ніколі не задумваўся над складанымі перыпетыямі жыцця з яго сюрпрызамі, нечаканымі павертамі, непрабачанымі пераўражэннямі, заканамернага і вышадковага. Сапраўдны герой нашага часу той, хто ў пошуках праўды абавязваецца і на агучыць калектыўны вопыт грамадства, і на звычкі гатоўнасць прызнаць і звычкі памылку, калі яна дапушчана, хто раіцца з людзьмі, калі чаго-небудзь не ведае сам. Саша Левашоў набывае такую здольнасць паступова, і гэты працэс станаўлення і загартоўкі чалавечага характару прасочаны ў раманах з увагай да дэталяў, з дакладнасцю псіхалагічных змяненняў.

Хто не ведае, што такое няспрыяны боль, фізічны і маральны пакуты, слабасць і бездапаможнасць, няхай прычае старонкі рамана, дзе апісаны выхад мін у лясныя густары, перажыванні Сашы Левашоў у часе акупацыі і пасля яе. Магу асабіста сведчыць, абіраючыся на сваё блізкае знаёмства са сваякшлем, што ў раманах дасягнуты выключна дакладнасць ва ўсім. Гэта зусім не ўмоўнасць, што боль мае нават свой колер, і Саша Левашоў пастаў лясной трагедыі сапраўды мог успомніць і лімонна-жоўтую бліскавіцу перад вахчым, і чырвоную шапку мухомора, якая ўзліццела ўгору, закруцілася прапелерам і раптам стала зялёнай, затым фіялетавай, аранжавай, чорнай.

Людзям, якія перанеслі апапера, накітаваў той, што перанёс Саша Левашоў, ішчэ доўга здаецца, што на марозе мёрзнуць абодва сабе мазгалі на далонях. У Сашы Левашова гэтая ілюзія была нейкай асаблівасцю абвостранай: «Закрываючы вочы і кладу на ліпную халодную клёнку... не пратэму, не, — рукі свае, маршчыністыя, з пальцамі, што пажаўшлі ад цыгарэт, з каротка астрыжанымі паазноцямі... Адкрываючы вочы — у мяне няма рука, іх мёртвае падабенствы ляжаць на клёнцы». І тады з заміланнем прыгадвае барадука на пальцы, сніны контуры татуіроўкі на тыльным баку далоней, шматлі-

мія парозы ад наіва-смаданчыка: «Не, добрыя ў мяне былі рукі, нічога не скажаць, вялікія, моцныя». Імі можна было б «свадзіць дрэвы і абдымаць жагнчы, глядзіць па галовах дзвеч і бідь па мордах марзотнікаў, даставаць цыгарэты і націскаць стартэвныя кнопкі касмічных караблёў...».

Псіхалагічна апраўданы і трынавокі думкі пра аднакліна Дзіму, разам з якім Саша ў той трагічны дзень блукаў па лесе. Як іх маглі здырыцца, што Дзіма якому ніколі не ўдзявалася абганіць Сашу, на гэты раз апынуўся Уперадзе сярбука, наступіў на міну і нават не паспеў крэйкнуць? Міна нібы напэўна чакала хлапчучоў, каб праз тры гадзі пасля вызвалення гэтых мясца адняць жыццё ў Дзіму і знявечыць Сашу. У горы і радасці, у хвіліны думшэнай скрухі і ў радкі часіны адноснага спакою малады чалавек няёмка вяртаўся да таго ж пытання: няўжо так і трэба бы-

НАДРУКАВАНА ў «НЕМАНЕ»

ПРА ЧЛАВЕЧАЕ ў ЧАЛАВЕКУ

ло, каб няўлюбны Дзіма абнаў спрытэнага Сашу?

Пытанне ўзнікае кожны раз нібыта міжволі, без вонкавых штурхоў. У гэтым таксама ёсць глыбокая псіхалагічная праўда. Смерць сярбука назавуць параніла душу таго, хто выпадкова застаўся жывы, хоць міна і націскавала яго безліччу асколкаў. Чытаеш і верыш, што гэты чалавек мог бы помніць, што гэты выдумка раманіста, а не само жыццё ў адной з трагедычных сваякшляў. А паверыўшы ў рэальнасць таго, што расказвае нам пісьменнік, абавязкова прымаеш блізка да сэрца чужы боль і чужыя пакуты, чужую радасць, калі герой пераадолеў ішчэ адно пераходзіць дамоў, ішчэ адно пераадолеў над сабою і сваімі зусім звычайнымі чалавечымі слабасцямі. З гэтым пачуццём супражываюцца ўжо не растаецца.

Па-майстэрску, без штурхача, патэтычна перадаецца ў раманах і ўнутраны, душэўны крызіс маладога чалавека, і яго зацяты, без перадышкі, барацьба за сваё месца ў жыцці. Расказваючы пра сябе, Саша Левашоў не прыхарашавае, а да канца раскрывае душу, нічога не ўтойвае. На такую споведзь зольны не кожны, бо нялёгка выносіць на ўсеагульны суд самыя загоныя, самыя інтымныя думкі і перажыванні. Раскрыць матэрыя, якія кіраваў тэорыям, калі ён даўдзіў пэўна менавіта ў дзень заканчэння завоначнай школы, перад самым атрыманнем атэстата сталасці. Пісьменніку дапамагла ўважлівасць да ўнутранага свету людзей, пачуццё мастацкага такту, неспрыянае меладраматычных сымбентаў.

Вялічэцца гэта нават тады, калі суровы і няўмольны Саша Левашоў, студэнт філалагічнага факультэта, без году настайнік, намагаецца выкарчаваць з сэрца каханне, адмовіцца ад радасцей сямейнага шчасця, на якое такі каляка нібыта не мае права. Уносіць папраўку сама каханая жанчына. Яна станаўцца побач з дарагім ёй чалавекам не з аднаго толькі пачуцця спагады ці чыста калячэй жаласлівасці. Ліды пахіла адзювага і ўдзяліла дага мужа, бо так загадае яе сэрцу сапраўднае каханне. У самую адкаліную і напружаную хвіліну, калі муж Ліды зневажае закаханых лаянкай, адбываецца цуд: нагодніка ўдарыла жанчына, а Сашу здолела, што гэта яго рукі лупяць нахабніна па самазадаволеным і сытым твары. Але і гэта ішчэ не кульмінацыя, бо наперадзе — канфіліт з бацькамі Ліды, якім здаецца, што іх дачка добраахвотна нявечыць сваё жыццё. Бацька, няўлюбнік, чалавек разумны і аб'ектыўны, неўзабаве

здагадаецца, што дачка не памылка. Падлюнік называе зьяя салдатам, бо вышэйшай пахвалы ён не ведае.

Так, перад нам салдат, хоць варажыя мна знайшла яго пасля вайны. Гэтая аналітычэскае для героя свае маральныя аспекты. Прыгадаем, як студэнт-філолаг праводзіць свой першы ўрок у п'ятым класе. Дзвучыцца пятаецца: «— Аляксандр Васільевіч, гэта вы так на вайне? І адказ: «— Не, не на вайне... Разумееш, Наташа, аднойчы з сэрбам уцяклі з урочкаў у лес па грыбы і там наткнуліся на міну... Расказаваў, — поўнае інвалід, які школьны вяртаўнік, якому адразаў палыцы на цыркуляры». Гэты абмен рэплікамі меў для студэнта выключнае значэнне, бо прымусяў яго змяніць прафесію: «Я ніколі не буду настаўнікам... Нельга так выпрабавваць дзвеч, нельга, каб чужое гора стала для іх будзённым і звычайным, і мяне таксама нельга так выпрабавваць...».

Такую ж вялікую нагрукку маюць многія эпизоды і дэталі. Дзвучыцца людзям дапамагаюць маладому чалавеку справіцца са сваёй бядой, і на гэтым фоне вылучаецца па кантрасце вярочная галадзіна Сашы і Інаўдзі Францаўна, асаблівая тады, калі яна з двума мурашастымі намагачымі абдрае мзбіў і пастаялія і цягне нават зусім не патрэбны ішчэ старонкі мысленні канарэччана колеру. Пры такой нагляднасці чытач нібы сам прысутнічае пры нашасці гаспадыні на панойчых кватранта. Эфект твай асабійшай прысутнасці дасягнуў і ў выключнай па сіле гуманістычнага гучання сцене, калі бедная жанчына Двойра, маці цэлай плеймы галодных дзвеч, пасля вайны першы і апошні раз панесла на базар «легаліны» тавары — тоўчачую ільбу. Толькі пачала баба прадаваць сваю «кашу», як уначылі галоўныя і абдараўны дзвеч, а тыя аблізаваныя, вачытаным зяркачом, але маўччалі. Пакарміла Двойра дзвеч, і яны прывалі ішчэ аднаго падшыванна. Знайсціла талерачка «кашы» і для яго. Потым Двойра гаварыла суседкам: «Вы мне лепш скажыце, суседзі, ў каго лішня дзесятка завалася? Да палучы. Трэба пайсці да баханых хлеба купіць, мах падшываннаў накарміць...».

Чалавечы ўсё, што мае неспрыянае дачыненне да біяграфіі Сашы Левашова. Бакоў яго заўсёды было многа добрых людзей: незвычайна жанчына, што знайшла ў лесе неспрытомага хлопчыка, парвала спадніцу на жыгты і данесла Сашу да бліжэйшай балыніцы; хірург і медыцынскія сестры, санітарка Дар'я, што дзень і ноч доіла пра здароўе маленькага пацыента; настаўнік, які дапамаглі інваліду атрымаць сярэдняе адукацыю; выкладчыкі і студэнты філалагічнага факультэта, якія лічылі шэфства над маладым чалавекам сваім найпершым абавязкам... Такая атмасфера ўсеагульнай прыязнасці надавала Левашоў новыя сілы, спрыяла загартоўцы яго характару, абуджала высакорнае пачуццё адкалінасці перад людзьмі, грамадствам. Яшчэ раз пераконваецца, што ў нашым савецкім грамадстве чалавек чалавек сапраўды таварыш, друг, брат. Абуджае ў чалавеку чалавечы — хіба ёсць больш сур'ёзна і важная выхавачая задача? І раман М. Герцька сваім гуманістычным падбасам таксама стане выхавачым фактарам для многіх і многіх чытачоў.

Строгі і прыдзірлівы чытач мабыць і не ва ўсім згодзіцца з пісьменнікам. Бадай не варта было даваць устаўную, не звычайна з сажатэцкага пачуцця, як бедная сям'я дарэмна радавалася самаму вялікаму выйгрышу па аблігачы, а потым газета дакла папраўку: набраны не той нумар. Гісторыя даволі банальная. Не заўсёды апраўдна прамаўленнісцкі і жорсткі казіс Аляксандра Левашова ў дачыненні да Ліды і яе каханя. Можна зразумець, чаму герой так праціўціцца гэтай строй каханя, але ці варта было так доўга і груба адштурхоўваць дзвучыню, рывяць яе пшым, адварочыцца, калі яна раскрывае сваё сэрца. Уласныя пакуты не даюць права рабіць нячасныя лішчы аднаго чалавека. Праўда Аляксандр потым зразумев гэта і сам, але тое, што аўтар перабраў меру, усё роўна адчуваецца.

Усё гэта заўважаеш толькі пры паўторным чытанні, калі першае уражанне крэху прытуляецца. А уражанне гэта — моцнае, бо раман кранае самыя чужыя душэўныя струны, абуджае веру ў чалавека і чалавечнасць, у дружбу і братэрства нашых людзей.

Я. ГЕРЦОВІЧ.

ЦІТАВЫ РАЙКІ

Таўшчэзна — аднаму не абхатыць — з буржуйскім народам, ільбы ў дзвечы. Цітавым салдом. Побач з прыземістымі антонаўкам і такімі ж старымі цыганачкамі яна выглядае досыць молада. Раскідзіцца голлі яе, сплятаючыся ў магутную купу, пухнацілія цёмна-зялёнай лістогай.

Як помню, радзіла райка на дзвэ багата. Нездзе на скарце лета на ёй чырванно наліваліся мільяды нямногіх большых за жолад, сонкіх яблычак.

Мы, я і мае аднагодкі — Віця, Жэнька, двое Акісінных і той-сёй з меншых, здольны асконістым бэлым налівам ды малінаўкамі, якія мы латашылі па вёсцы, амаль кожны дзень лезлі па райкі. Перад набаем адзін з нас, звычайна нехта меншы, нібы так сабе, нібы яго не цікавілі ў гаспадары, ні тым болей нейкія нікчэмныя райкі, праходзіў паўз Цітаву хату, здадзвэята высьваваючы зьлю, крыклявую Цітку. Калі яе не было паблізу, калі яна корпалася ў другім баку гарода, альбо пад паветай ці зусім не трапляла на вочы, ён падаваў знак, і наша хўра крадчэм — дзе паўзком, дзе прыгнуўшыся — невядлікім перабегамі падбіралася да загарады. У дзвюбунку мы стоіліся, над гульнямі таханні сэрцаў лавілі пшыно. Цікавалі. Затым, перахаліныд, што сапраўды нікога не чуваць, праіскаліся праз вузкі лаз і ныралі ў высокую, як лес, каноплі.

Расла райка ля дарогі, кронах у пятнаці, не далей. Але шлях да не здаваўся басюкшым доўгім. Можна ад лухмені, можна ад страху ў роце перасыхала. Чамадуры пах канопляў тлуміў галаву. Ён быў такі густы, што аж пяршыла, а некага нават разбіраў кашаль. На няўкліду замахаўся, пахлавіла цыкалі — маўчы!

Яблык трэсці падсаджвалі самага лёгкага, затое спрытава Жэньку. Аберуч мы нагарабал запавухі, кішані, шапкі і, ужо без асцідоры, штурхаючыся, падаючы, кідаліся наўцёк.

Няродка наш шум далатаў да Ціціных вухі. Ці то па настрыманасці, ці то з-за сніраасці, тая зводдаль унімала лямант. Падхаліўшы падол спадніцы, старая, коўкі духу, ляпела напраткі, махала дубом. Спуджаныя мы кідаліся ўрасышную, і пакуль яна дабгала да загарады, нашы галовы ўжо тыраліся з-за бур'яноў далека па той бок.

Раз заспеў нас сам Ціт, з явіўся, бшчым прывіт. Босы, галабоў, з рэзвёнкай белай бародкай, з тахім жа бэлым пушком на патыліцы і калі вухі, ў падлітнай, да калейкі сарочны і шорых портах ён сшыўшлі побач, засунуў за вярочыню, што замест пояса хлэбасталася на запалым жыяне, руці. Яго цыпаннасць, насупленныя бровы спалохалі нас больш, чым Ціціна ваўнічасць. На хвіліну наша кампанія замерла. Чакаючы нечага страшнага, мы знямела глядзелі на Ціту. Зінзу Ціт здаваўся мне незвычайна вялікім і сваім абдымам нагадаў сьвятага, чабаняга мной на локце ў суседзі Валіхі.

— Вы ж толькі суча не ламайце, бо налета зноў захохаче яблычак, — глуха абавяста стары. — Вуць панакрышылі. Куды ж эта гадзіца?

Страх як прыйшоў, так і мінуў. Мы асцідорка ўзяліся і з айнавата апушчанымі галовамі вытраслі да апошняй раечкі.

— Ну, каго ж вы? Нацверсулі, дык бярыце, — сказаў Ціт.

Але нводзін з нас нібыта і не чуў. Не верачы яшчэ, што абшлось усё, мы падалі да лажу. Ішлі шха, затым шпарчэй і, нарэшце, кінуліся бегма.

Даўно ўжо няма Ціта. Усохла райка і нехта сеек яе. Як напамінак аб ёй, тырчыць на тым месцы толькі пшычк з дзічком-адроскам. Даўно знеслі і хату. Нічога не засталася, апроч ледзь мадзюкчых антонаўка. Але я чамусьці помню Цітаў садок і смаг раёк, помню самаго Ціта...

ЗАЯЧЫ ХЛЕБ

Далекая, памятная сваім траскучымі маразамі, зіма. Старая хата. Знадворку па сцяне добае залезлія дзвучыня, якая гойдаецца на вярочыні. Улачыць, ударыць ды перастане. А праз момант зноў — трук, трук. І так увесь вечар.

Сенцы ўтрасае цяжкі тупат. Чутно, як

нехта вобмакнам шукае галень, каб абавіць снег. Лапае наўздагад. У шэрады натыкаецца на прыслоненае каромысла. Яно падае, грывіць па настэлы падлозе.

Уважодзіць бацька.

— Збрай, гаспадыня, торбу, — распраночыся, кажа ён. — Заўтра па дрывы паеду.

Ад какуха разнісціцца церкі пах аўчыны і ледзь улоўны — холада.

Злаві мне ў лесе зайчыка, — высюваецца з-за коміта стрыжаня пад чубок галазла малага.

Касматыя бацькавыя бровы ўзлятаюць увверх.

— Ух ты, разумнік! Зайца голыя рукой не возьмеш. Яму трэба солі на хрост насыпаць. Я табе лепш заячага хлеба прывязу.

— А смачны хлеб?

— За вушы не адцягнеш!

Поплеч з хлапчучом з'яўляецца гадкоў трох беларусае дзвучань.

— І я хачу. І мне прывізілі!

— Прывязу. Абодум прывязу.

Малыя на сёмыя небе. Верашчаць, дапытваюцца, хто дасць той хлеб. Заць? А дзе ён брэз яго? Бацька і маці кажучы, што сам прывабівае. Моее бярэчыва мару. Расчыніце і, калі цеста падоходзіць, лачы на цыганскім сонцы — румяным месцы — круглыя боханы.

Узрушаная дзвэца шыцца за коміт. Загадзя там усмаўнаецца дзвэліцца хлеба. Кожны менш большы кус. Дадохдзіць да слэз. Бабуля, каб не зучыліцца, рассядзаве малых; дзвучыню кладзе па адзін бок ад сябе, хлапчуча — па другі.

З сянец бацькі ўносіць плу, сякеру, якія хутна бяжэць. Як яны нагрэюцца, ён дастане са срынкамі, што пад усонам, інструмент і да пазнаты будзе вастрыць, наводзіць, маючыца то паазночэм, то мяжынам палыца сьнявае лязо, правяраючы на вона развод зубоў у плу.

Вячэралі малых не завуць — ім давалі нядаўна. Яны застаюцца на печы. Дзвучыня гукае, туліць, шпачыць пшычоты, ляльку — алахвавы папарубак, абгронуты стужкамі, а хлапчуч усё не забудзецца пра заячы дарунак. Во, пабыць бы ў лесе і хойць зводдаль пацываць за даўгавухім. Яму ніколі не страчана заячы. Бацьку адно на малюнках, гартаючы братаў «чытанку». Ішчэ бацьку заячыя салды і сьветла-карычывы на бэлым сьнезе гарошак, калі ладзі лі пуні па сумэтах. Заяці, вялікі, прыходзіць з поля праз равок глухой поўначы. Нячутна-лёгка камітань ён працяваецца па падворак. Перад варотамі спыніўся. Узняў вухі, слухаў, як за сіяной хрумстала ломкі былькі авечна, як у цэплым стоіле мычала карова, турбалася за сваёй галавасцёгнага на тоўстых дрыготні ножках сысунка. З зэўраўшай падваротні г'янка патыхала паўзбаўшай духмянацца лета — пахім і сьцітым мурагом. Заяц наблізіўся да дзіркі, абіраючыся скаконь у яе, але збавіўся невядомасці: папатаўся і пакульгавы назад. Грэбнем сумэта абгануў пуню і, мабыць, улавіў дурманны водар сена, дабраўся да чарнэшага непаладэк ад будыніцы, пачатага стаянка. Пры ветаху ён збраву надарушанія адцячочыць лясціцы ды выветраныя галоўкі канопшчы; дзвэцам наведваў яблыню, пакашываў гарызата-скалдой кары, сашчыніну некалькі пшышак. Ранішній

шэраўню, ужо спатолены, заяц папраставаў туды, акуль прыйшоў — у пустое поле, дзе дное ва ўтульнай ямцы.

Ночу хлапчучу сніцца заяц, галінасты, аказя, як у «чытанцы». Здэсца, усюкае ён на сусувату, пакоханую сякерай наладу, што пры дравеску — і ану грат на лавоў дудачцы. Грае і ганьчу. Гэтан смеши паддзівае ногі, крыльбэцца, падміргвае. Хлапчуч глядзіць яго. Ад шчынокі заяц узбрыкае. Малы падае і працянаецца. Глядзіць — кот пацягваецца. Больш нікога! Ён бабулі, і ястрычкі — яны на палацях.

— Доўга ты сьніна. Не дабудзіцца было, — паірае на печ маці. — Злазь сьнедаць. Усё ўжо апроч цябе, паелі.

Звычайна гульня не захаліла хлапчуча. Нікуды ён з палацях. Як унурыцца ў замураванае марозам вакеца, так і гарбее на каляньках. У невядкую, з талубнае яйка пратаў яму бацька заснежаны падворак і пуня. Над пуняй, прываленыя да страхі, стаяць ад заміна гонкі бровзавы жардзіны. Нара на іх аблупілаць; ляпча, трымшыць. Цераз прыдчыненія вароты, то ў пуню, то з пуні пшыхоць варабі. З алдэкай яны хлапчуч нарыхтаваную курам паранку. Уваруць і, наторы ія карыта, а наторы, больш бязьялы, выдэшушы вон, давацца ёй. Адзіно жо наўсёс. Да ўсёго абмяваю сядзіць на варотах і гучна чысьціць аб брыж дошы кароценькую, тупую дзюбку, чычырышы, дубурачы пере.

Далей-болей — малому надакучае чакаць. Забрае нецярплівасць. Дзе бацька? Чаму не сдзе?

Варта маці з бабуляй адваруца, хлапчуч шымае ў сены і ляшчы на падворак. У адін бок паірае, у другі — не відаць нікога. Доўга не думаючы, ён лезе на сумёт, каб глянуць у лог, ці не панажаша воз з-за гары. У гэты час з лясноа, з той самай лясноа, што тырчыць над дзвэцямі для выключных мер, выбагае бабуля і турчыць неслуха дамоў.

Бацька вяртаецца адварокам. Малы ўжо не чакае яго. Ён заюшаецца — будзе з лухчым, нащчанапым для растокі, калодзеж. Складвае іх хлэткаю, раскідвае, зноўку складвае. Пра заячы хлеб яму напамінаюць віск сьнегу пад палазамі ды шограт воза аб вугал.

Плошчачы аб шкло кірпаўкі насоў, дзвэлініку да пратаны, якая к вечару — назбіралася ў хась япліа — большае, выкругялася на ўсю шыбуню. Сярод двара яны бацьчы куртаценькая каня. Ён заінеў, стаў бэлы, бэлы. Вакол канья завіхнацца бацька: сніным жгутом шаруе яму спіну, трэ бані.

Дапамагчы скінучу дрывы выходзіць маці. Яна дастае з воза плу, сякеру, зьлімае і кладзе зводдаль торбу. Торба — поўнечная. Малы ледзьве не выдываць ілбамі шкло. Што ў ёй? Няўжо хлеба столькі? От, многа!

Парог хаты бацька пераступае, як пусцеючы саны.

— Прывізе? — сустракае яго хлапчуч.

— Дровы? — быццам не разумее, перапалтвае той.

— Не, не дровы.

— А што?

— Хлеб.

— Які хлеб?

— Ну, заячы.

— Ах, заячы! Дык ты г так і пытаў. А як жа. Прывізе.

Агрэблымі рукамі бацька разавявае торбу.

— І не толькі хлеб. Каліны ішчэ даў кавакоі. Во!

Малы хлапчуч па вешчы.

— Стойце. Пасля будзеце шычкатаць яе. Няхай адагрэвацца.

Чына бацька вымае два перамерзлыя жытныя акрайцы.

— Хлеб!

— Заячыку хлеб!

Прагна дзці наідаваюцца на пачастунак. Чыркыняць, аж іскрацца вочы. Ого, які ён смачны! Нічога смачнейшага на бэлым сьнеце няма за заячы хлеб!

Лябэтычына ПІАБЕРКА

Алесь РАЗАНУ

Урал,
Урал!
І стэп, і море
Тебе пайць да сноу дзён.
Твой горды дух,
Твой цяжкі нораў
У кожнай кропельцы відаён.
Адтуль,
дзе дрэмлюць навельніцы
І журавіная туга,
прыйшоў я сёння паклікацца
тваім сьпучным берагам.
Нібы чаканае разавякі,
нібы з абрыва галавой,
шукаю ўтульнасці і ласкі
у неласкаваці твай.
Калі ўскіпіць густое лісце
і цемры
ўздыбціцца правал,
нясі мяне, як нёс калісці,
як нёс Чапаева.

Урал,
Расхвалываны, ў грозной пене,
бушоў — божа барані! —
Нясі мяне ў сваіх далонях
ласкавы
бацькожа
Урал.

ЭКСПЕРЫМЕНТ

З глыбін,
як лава з кратара,
вырвецца распад.
Экс-
перы-
мэн-
та-
ры
не ідуць назад.
Азонам вее ў зале
ды лілавое шкло.
Сьвятло,
што вышваллялі,
І сэрцы апліко,
Як панічка ў церам,
як Езуе ў касцёл,
у стоеную цем

